

Närpes stads utlåtande gällande den konsultutredning Österbottens välfärdsområde låtit göra gällande mat- och städtjänster

Det är i allra högsta grad påkallat att Österbottens välfärdsområde ger ägarkommunerna möjlighet att kommentera den konsultutredning välfärdsområdet låtit göra gällande mat- och städtjänster. Närpes stad har full förståelse för att en utredning och framtida utveckling av de städtjänster välfärdsområdet köper behövs. I den processen vore det av yttersta vikt att en genuin dialog förs med de in house-bolag som säljer mat- och städservice till Österbottens välfärdsområde samt deras kommunala ägare.

Utredningsprocessen samt utredningsmaterial

Därför framstår de givna premisserna för ägarna att avge kommentarer på utredningen som respektlösa: För det första har ägarkommunerna och bolagen endast fått ta del av en sammanfattning som delvis är så allmänt hållen att det förblir oklart vad som avses eller vad man stöder sig på, vilket gör det omöjligt att analysera trovärdigheten i utredningen och slutsatserna. Här borde åtminstone de berörda bolagen getts tillgång till fullständiga data gällande hur det egna bolagets förverkligade resultat behandlats. För det andra sändes sammanfattningen ut för kännedom till ägarkommunerna den 17.12 och begäran om eventuella kommentarer sändes ut först den 2.1. med deadline 14.1. Tidtabellen för ett strategiskt centralt ärende som detta borde beakta behovet av dialog och möjlighet att förankra ärendet i kommunernas ägarstyrnings- och beslutande organ, vilket inte är fallet åtminstone för Närpes stads del. **Närpes stad förutsätter således att Österbottens välfärdsområde i den fortsatta behandlingen av utvecklingen av randvillkoren för mat- och städtjänster avsätter tillräckligt med tid för en genuin dialog gällande de fortsatta utvecklingsmöjligheterna med så väl de berörda bolagen som de kommunala ägarna före bindande beslut fattas i välfärdsområdets beslutande organ.**

Sammandraget anger att utredningen jämför faktiska kostnader mot upphandlade kostnader, vilket innebär att man inte jämför likvärdig information. När det dessutom är oklart av sammanfattningen vilken service de angivna upphandlingarna innefattar och Österbottens välfärdsområde inte har specificerade serviceavtal med in house-bolagen förblir det synnerligen oklart vad analysen egentligen kan jämföra. Dessutom utgår rapporten från siffror från 2023, vilket åtminstone för Stöd Botnia Tukis del inte är relevant. De åtgärder som vidtagits inom Stöd Botnia har resulterat i en minskning av kostnaderna för välfärdsområdet på cirka 600.000 euro under 2024. Den angivna potentiella inbesparingen för hemmältider anges i sammanfattningen vara "i miljonklassen", vilket knappast kan anses vara realistiskt då den totala årskostnaden för hemmamältiderna anges vara 2% av totalkostnaden, alltså 413 039 euro. Det framgår inte heller av utredningen om de minskningar i fastighetsbeståndet med påföljande minskning i städad yta och klientportioner som trätt ikraft

under 2024 och verkställs under 2025 beaktats i utredningen av kommande kostnadsbild för bolagen. **För att välfärdsområdets styrelse ska kunna fatta informerade beslut i ärendet behöver beredningsmaterialet bygga på korrekta siffror om den nuvarande verksamheten och ägarkommunerna bör ges möjlighet att ge sin syn på de kommande utvecklingsplanerna inom bolagen. Sådan information föreligger inte i sammanfattningen av utredningen och välfärdsområdet har inte efterfrågat det av ägarkommunerna.**

Sammanfattningen av utredningsrapporten innehåller en konsekvensbedömning för in house-bolagen och deras personal, dock saknas konsekvensanalyser för ett flertal väsentliga aspekter och scenarier. Kvalitetskonsekvenser för användarna, personalen och verksamhetens organisering på lång sikt saknas helt, i synnerhet i relation till de omfattande personalminskningar som anges som åtgärd i samtliga beskrivna scenarier. Förändringar i organiseringen kan påverka servicekvaliteten, särskilt om externa leverantörer inte har samma förståelse för de lokala behoven som in house-bolagen. En omfördelning av ansvar gällande indirekt vårdarbete kan eventuellt medföra merkostnader för välfärdsområdet, vilket av sammanfattningen att döma inte beaktats. Det kunde också vara skäl att bedöma möjliga livsmedelsrisker i samband med att exempelvis endast ett bolag ansvarar för samtliga mattjänster inom hela Österbottens välfärdsområde, liksom de risker de undersökta scenarierna skulle medföra med avseende på beredskap för olika störningssituationer. De olika scenarierna ger också upphov till olika samhällsrelaterade risker och naturligtvis ekonomiska och rekryteringsmässiga konsekvenser för de kommunala ägarna. Sammanfattningen innehåller inte heller någon analys av miljökonsekvenser för de olika scenarierna t.ex. gällande logistikkedjor, leveransmetoder och andra transportarrangemang. **Närpes stad konstaterar att sammanfattningen av utredningsrapporten saknar flertalet relevanta konsekvensbedömningar.**

De utredda organiseringsalternativen

Gällande de organiseringsalternativ som angetts i sammanfattningen avger Närpes stad följande kommentarer:

Verksamhetseffektivisering oberoende av organisationslösning

En fortsatt utveckling och hållbar effektivisering av bolagens verksamhet och service till Österbottens välfärdsområde är önskvärd och till den delen motsvarar tanken på verksamhetseffektivisering även Närpes stads syn på Stöd Botnia Tukis möjligheter att svara mot välfärdsområdets önskemål. Stöd Botnia Tuki har ju under sin korta existens, till skillnad från vad som insinueras i sammanfattningen, tydligt visat på snabb förmåga att utveckla verksamheten i en mer effektiv riktning. De åtgärder som föreslås i utredningssammanfattningen verkar dessvärre svagt underbyggda. I sammanfattningen anges t.ex. att inbesparingar kan ske om indirekt vårdarbete skulle skötas av anstaltvården. Det förutsätter en tillräcklig kompetens för att inte påverka vårdpersonalens arbetsbild negativt och en mer krävande arbetsbild torde även förutsätta lönejustering. En omvandling av tillverkningskök till serveringskök är inte heller nödvändigtvis totalekonomiskt effektiv, beroende på om hyresavtalen för serveringskök framöver kommer att ligga på välfärdsområdet eller stödtjänstbolagen. **Närpes stad är övertygad om att in house-bolagen själva har en mer realistisk uppfattning om hur hållbar och kvalitetsmässigt acceptabel effektivisering kan uppnås så väl under 2025 som på längre sikt.**

Tre in house-bolag

Enligt Närpes stad är det av avgörande betydelse att Österbottens välfärdsområde i skyndsam ordning fastställer sitt behov av mat- och städtjänster samt vilka kvalitetskriterier som ska gälla för dessa. Först då det finns ett fastställt serviceavtal, eller explicita principer för mat- och städservice omfång och kvalitet har in house-bolagen realistiska möjligheter att ta ställning till om de kan utveckla verksamheten enligt de angivna behoven. Kriterier och omfattning behöver även vara fastställda för att en konkurrensutsättning ska kunna genomföras med gott resultat. Det bör konstateras att Stöd Botnia Tukis intentionsavtal, som även Österbottens välfärdsområde är bundet av, tydligt fastställer vissa kvalitetskriterier för produktionen. Om man önskar att bolaget frångår dessa, bör det ske som ett resultat av en gemensam ägarstyrningsdiskussion. Någon sådan har inte initierats av välfärdsområdet.

Som ovan nämnts, har Stöd Botnia Tuki under sin korta verksamhet visat på en stark förmåga att etablera, utveckla och effektivisera verksamheten så gott som simultant och genom vidtagna strukturella åtgärder som tydligt minskat välfärdsområdets kostnader. In house-bolagen behöver således få tydlig information om vilka kriterier som gäller för välfärdsområdets produktion och kommer på basis av det att kunna utveckla sin verksamhet för att nå optimal funktion.

Med tanke på hur Stöd Botnia Tukis verksamhet utvecklats finns det ingen saklig grund för att föreslå en stympling av bolaget genom att avknoppa verksamheten i Pedersöre och Vörå till Alerte. Verksamheten fungerar idag integrerat och bolagets specialisering på mat- och städtjänster borde även av välfärdsområdet ses som en styrka som borgar för effektivitet och den geografiska bredden i sig stärker möjligheterna att erbjuda matservice, även vid en lokal störningssituation. Som nämnts i inledningen saknas en trovärdig konsekvensanalys av de effekter en avknoppning skulle ha totalekonomiskt och på Stöd Botnia Tuki, samt av den ekonomiska och verksamhetsmässiga nyttan av att privatisera produktionen av hemmåltider.

Ett in house-bolag – något av de nuvarande bolagen

Utgående från sammandragets beskrivning är det inte möjligt att utläsa på vilka grunder man menar att en konstruktion med ett in-house bolag skulle medföra större kostnadsbesparingar. Enligt Närpes stads uppfattning kan en organisering med endast ett in house bolag även bidra till en ökad sårbarhet i en störningssituation. Varje bolagsfusion medför i synnerhet i initialskedet också kännbara kostnader, varför en organisationsmodell med endast ett in house-bolag inte bör ses som ett självändamål.

Närpes stad anser att verksamheten har förutsättningar att utvecklas lika effektivt med nuvarande organisering. Om det ändå skulle anses önskvärt att minska antalet stödtjänstbolag kan en organisering med två bolag övervägas, men i så fall så att Stöd Botnia Tuki, som redan sköter en större andel av mat- och städtjänster för välfärdsområdet än Alerte och dessutom är specialiserat på mat- och städtjänster, kunde införliva även den del av mat- och städtjänsterna som Alerte idag sköter för välfärdsområdet. En sådan åtgärd kunde möjligen bidra till högre grad av effektivisering, men förutsätter liksom övriga föreslagna alternativ en gedigen konsekvensanalys. Vår uppfattning är att bolagen har förutsättningar att ytterligare förändra kostnadsbilden, beroende på vilken omfattning och kvalitet beställaren önskar för sina klienter.

Sammanfattningen konstaterar korrekt att vid en fusion av de tre aktuella in house-bolagen skulle Stöd Botnia Tuki upphöra och att välfärdsområdets ägarandel borde ökas. **Om Österbottens välfärdsområde önskar skapa ett enda stödtjänstbolag är Närpes stad öppet för att förhandla om att välfärdsområdet till gångse värde kan inlösa övriga kommuners aktiestock i Stöd Botnia Tuki helt eller delvis.** Närpes stad omfattar inte att man vid en överlåtelse av rörelse skulle utgå från att affärsvärdet på verksamheten är 0, utan förutsätter att bolagets gångse värde beaktas.

Konkurrensutsättning av helheten

Närpes stad önskar framhålla att de inbesparingsmål som anges i utredningssammanfattningen inte framstår som trovärdiga, då de ser ut att bygga på haltande och delvis föråldrat jämförelsematerial så väl siffermässig som beträffande vilken omfattning och kvalitet som produceras av bolagen nu och avses produceras i framtiden.

Om Österbottens välfärdsområde, efter nödvändiga kompletterande utredningar, ändå skulle välja att gå in för konkurrensutsättning av mat- och städtjänsterna bör det ske i sådana områden att så väl lokala privata producenter av mat- och städtjänster som befintliga stödtjänstbolag har en realistisk möjlighet att ge anbud. De områden för upphandling som föreslås i utredningssammanfattningen fyller inte dessa kriterier.

Sammanfattningen anger att man vid en konkurrensutsättning bör beakta beredskapsaspekter, vilket **enligt Närpes stads uppfattning innebär att det bör finns tillgängliga produktionskök i så väl södra, mellersta, som norra området av välfärdsområdet.** Välfärdsområdet bör även noggrant överväga hur upphandlingens områden fastställs så att det inte uppstår en situation där välfärdsområdet anses utnyttja sin dominerande marknadsställning.

Närpes stad ifrågasätter starkt om en konkurrensutsättning som förutsätter överlåtelse av rörelse överhuvudtaget är möjlig och kan anses effektiv. Det är cyniskt att föreslå en överlåtelse av rörelse i akt och mening att genast genomföra uppsägningar och kännbara försämringar i personalens arbetsvillkor. Framförallt inom mattjänster förekommer redan brist på kunnig personal och vid en kännbar försämring av arbetsvillkoren föreligger en uppenbar risk att det kan uppstå akut personalbrist med störningar i servicen som följd.

Partiell konkurrensutsättning och övriga alternativ som kunde utredas

Som redan tidigare konstaterat stämmer inte de angivna kostnaderna/inbesparingspotentialen för hemtjänst/hemmåltiderna. Den inbesparing om ca. 30% på de totala städkostnaderna från 2023 års nivå måste rimligen innefatta så väl minskade ytor, som lägre frekvens på städning och färre indirekta vårduppgifter. Mot den bakgrunden är det inte rimligt att anta att välfärdsområdet själv eller befintliga in house-bolag inte skulle vara kapabla att producera motsvarande tjänster, under förutsättning att bolagens verksamhetsprinciper tillåter det.

Eftersom sammanfattningen av utredningsrapporten innehåller ett alternativ om konkurrensutsättning av städ- och mattjänster utanför Vasa så är det förvånande att det inte innehåller ett förslag om att bibehålla in house-bolag i norr och söder samt konkurrensutsätta städ- och mattjänster i Vasaregionen. Detta vore de facto mer logiskt, eftersom Vasa som centralort sannolikt har ett större urval privata aktörer som kan erbjuda sina tjänster lokalt, men inte nödvändigtvis i andra delar av Österbotten.

Slutsats

Närpes stad anser att Österbottens välfärdsområde framförallt bör fastställa vilken omfattning och kvalitet på mat- och städtjänster man önskar köpa framöver, så att beslutfattarna vet vad de tar ställning till, de befintliga in house-bolagen ges tydliga randvillkor för framtida effektivisering av verksamheten och fortsatt utredningsmaterial kan framställas på trovärdig grund.

Mot denna bakgrund vidhåller Närpes stad att organiseringen med tre in house-bolag bör bibehållas och att bolagen bör ges en reell möjlighet att fortsätta effektivera verksamheten i för välfärdsområdet önskvärd och för ägarna hållbar riktning under 2025 och 2026. Alternativt kan man under 2025 fortsätta utreda ett stärkt samarbete med Stöd Botnia och Teese, så att ansvarsområdet för Stöd Botnia Tuki ytterligare utvidgas i norra delen av området.

Närpes, den 13.1.2025

Mikaela Björklund
Stadsdirektör